

УДК 343.195:340.15(477)(045)
DOI 10.32782/2523-4269-2025-93-45-50

Стецюк Богдан Романович,
доктор юридичних наук, професор,
ректор

(Українська державна льотна академія, м. Кропивницький)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2273-637X>

ГЕНЕЗА СУДУ ПРИСЯЖНИХ У ПРАВОВІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ

У статті досліджується генеза суду присяжних у правовій системі України з урахуванням історичних етапів розвитку правових інститутів. Проаналізовано витoki та еволюцію суду присяжних від звичаєвого права і судових практик Давньої Русі до сучасного стану, а також особливості його функціонування в різні історичні періоди. Окреслено позитивні й проблемні аспекти інституту та можливості використання історичного досвіду для вдосконалення сучасного судочинства. Обґрунтовано, що сучасна модель суду присяжних в Україні сформувалася на основі історичних традицій, однак потребує подальшого розвитку. Історико-правовий аналіз дає змогу виокремити як позитивні практики народної участі в здійсненні правосуддя, так і проблемні чинники, зокрема обмеження доступу громади та адміністративний вплив. Підкреслено теоретичне й практичне значення дослідження історії суду присяжних для підвищення ефективності, прозорості та легітимності сучасного кримінального судочинства.

Ключові слова: суд присяжних, генеза, правова система України, історія права, народна участь у правосудді, демократичні засади.

Постановка проблеми. Попри те що в сучасній правовій системі України суд присяжних є законодавчо закріпленою інституцією та важливим елементом демократичного правосуддя, практика його функціонування залишається обмеженою та суперечливою. Теперішня модель суду присяжних не відповідає повною мірою як класичним європейським стандартам, так й історичним традиціям щодо народної участі в українському судочинстві.

Проблемним також є питання співвідношення історичних форм народної участі в правосудді із сучасною моделлю суду присяжних в Україні. Потребує більш ґрунтового дослідження адаптація історичних традицій до сучасних правових умов, що сприятиме підвищенню ефективності та легітимності судових рішень.

Не менш важливою проблемою є необхідність науково осмислити історичні передумови, етапи розвитку та трансформації суду присяжних як складника правової системи України. Відсутність належного врахування історичного досвіду є однією з причин щодо зниження довіри суспільства до інституту суду присяжних, формалізації його ролі та обмеження реальної участі представників від громад у здійсненні правосуддя.

Так, постановка проблеми полягає в необхідності всебічного історико-правового дослідження суду присяжних у правовій системі України, що дасть змогу виявити особливості його становлення як ефективної та демократичної моделі народовладдя в правосудді.

Аналіз останніх джерел і досліджень. Проблема історії суду присяжних у правовій системі України є предметом наукового інтересу як істориків права, так і фахівців конституційного та кримінального процесуального права. Сучасні вітчизняні дослідники здебільшого зосереджуються на вивченні окремих історичних

етапів розвитку інституції суду присяжних, а також на аналізі його сучасного стану в контексті судової реформи.

Значний внесок у вивчення історико-правових передумов народної участі в судочинстві зробили такі відомі вчені, як І. Й. Бойко, І. В. Ковальчук, О. В. Заяць, В. О. Попелюшко, Б. Р. Стецюк, І. Б. Усенко, у працях яких розкриваються інститути громади, копного суду, колективної присяги та інші форми народовладдя в правосудді часів Київської Русі, Литовсько-Руської держави та Речі Посполитої як прототипу майбутнього суду присяжних.

Окремий напрям наукових досліджень становлять праці О. В. Нестерцової-Собакар, К. А. Віслобокова, які присвячені судовій системі Козацько-гетьманської держави. Автори акцентують увагу на колегіальному характері козацького судочинства, ролі військових рад та громадського контролю за судовими рішеннями. Водночас у наукових дослідженнях наголошується на відсутності формалізованої інституції присяжних, що свідчить про специфіку розвитку народної участі в правосудді на цьому етапі.

Суттєвою є низка досліджень, присвячених функціонуванню суду присяжних на українських землях у складі Австро-Угорської та Російської імперій. Зокрема, у працях Л. В. Гороничької, О. В. Кондратюка, В. С. Кульчицького, В. М. Єрмолаєва розкриваються особливості функціонування зазначеної інституції, особлива увага приділяється впливу соціальних, майнових і національних обмежень на склад присяжних та результати содових розглядів.

Окремої уваги заслуговують наукові публікації В. Б. Ковальчука, І. О. Рошиної, І. В. Антонюка, А. В. Грубінка, які зосереджені на проблемах функціонування суду присяжних як складника сучасної правової

системи України. Більшість дослідників аналізують положення Конституції України та Кримінального процесуального кодексу, порівнюють українську модель суду присяжних з європейськими та англо-американськими взірцями, а також звертають увагу на історичні передумови сучасних проблем цієї інституції.

Отже, як показує аналіз останніх джерел і досліджень, є низка праць, присвячених окремим аспектам історії суду присяжних в Україні. Водночас залишається недостатньо комплексно дослідженим питання безперервності та еволюції ідеї народної участі в судочинстві на українських землях. Це зумовлює потребу в узагальнювальному історико-правовому дослідженні, яке б системно охоплювало всі основні етапи розвитку інституції суду присяжних як складника правової системи України.

Метою дослідження є історико-правове вивчення інституції суду присяжних як складника правової системи України на різних етапах її еволюції від перших форм народної участі в судочинстві до сучасного стану. Досягнення цієї мети дасть змогу краще зрозуміти закономірності розвитку судової системи та використати історичний досвід для вдосконалення сучасного судочинства.

Виклад основного матеріалу. Ідея участі народу в здійсненні правосуддя має глибоке історичне коріння. Хоча суд присяжних у його класичній формі сформувався значно пізніше, окремі його елементи можна вже простежити в правовій системі Давньоруської держави. Тогочасне судочинство ґрунтувалося на звичаєвому праві, колективній відповідальності та участі громади у вирішенні правових конфліктів, що дає змогу говорити про первинні форми народного суду.

Однією з ключових рис судочинства Давньоруської держави була активна участь у ньому громади. Особливо це стосувалося розгляду справ щодо злочинів проти особи або громади та майнових спорів, де колективна думка вважалася основним чинником в ухваленні рішення, спираючись на загальновизнані звичаї [1, с. 409].

Не менш важливим елементом участі народу в судовому процесі були так звані послухи, якими могли бути тільки шановні члени громади та засвідчували репутацію особи [2]. У сучасному суді їх участь нагадує функції присяжних, що оцінюють довіру до сторін та обставин справи.

У судочинстві Давньої Русі поширеними було застосування так званих ордалій, хоча зазначена процедура суттєво відрізнялася від сучасного суду присяжних, проте вона демонструвала прагнення залучити суспільний або надприродний елемент до ухвалення судового рішення.

Незважаючи на те що суд присяжних у сучасному розумінні на існував у Давньоруській державі, були відсутні чітко визначені процедури відбору присяжних, розподіл функцій між суддею та присяжними, а також принцип змагальності сторін, участь громади, послухів і свідків створювала підґрунтя для розвитку ідеї народної участі в судочинстві. Загалом, перші елементи присяжних у Давньоруській державі проявлялися через активну участь громади, інституту послухів, колективне ухвалення рішень та використання норм звичаєвого права. Хоча ці елементи не можна ототожнювати з поняттям сучасної інституції присяжних, вони заклали підвалини народної участі в правосудді, який у подальшому еволюціонував у правовій системі на українських землях.

Важливу роль у розвитку української правової системи XIV–XVIII століттях відіграла Литовсько-Руська держава. Особливістю цієї системи було широке залучення місцевого населення до судового процесу. Хоча суд присяжних у сучасному розумінні тоді ще не існував, у судочинстві вже появилися окремі елементи народної участі, які за своїм змістом наближалися до ідеї суду присяжних.

Одним із найважливіших елементів, що нагадували інститут присяжних, була участь у суді така званих людей добрих, або добрих мужів. Вони, як шановні члени громади, залучалися до розгляду справ для підтвердження фактів, оцінки поведінки сторін і надання порад судді, де їхня думка мала істотне значення при ухваленні судового рішення [3].

Основним доказом у судовому процесі Литовсько-Руської держави була присяга, де сторони могли підтверджувати свої показання як власною присягою, так присягою разом з поручителями, що виступали як представники громади [4, с. 75]. Така форма колективної присяги була близькою за духом до присяги в сучасному суді присяжних, оскільки ґрунтувалася на довірі до репутації та честі учасників процесу.

У деяких регіонах українських земель, що перебували в складі Литовсько-Руської держави, зберігалися традиції копного суду, які походили ще з давньоруських часів, налічували представників громади та розглядали справи місцевого значення [5, с. 26–27]. Така форма розгляду справи за участю значної кількості вільних людей є яскравим прикладом народного елемента в судочинстві.

Водночас у судочинстві був відсутній чіткий поділ повноважень між суддею та народними представниками, де рішення здебільшого ухвалювали професійні та посадові судді, а участь громади мала дорадчий або доказовий характер. Проте сам принцип залучення населення до здійснення правосуддя був важливим поступом у формуванні повноцінного суду присяжних у сучасному значенні.

Відсутнім суд присяжних у класичному розумінні був на українських землях і в часи перебування українських земель у складі Речі Посполитої. Проте в судочинстві проявлялися окремі елементи народної участі, які поєднувалися з професійним складником, що вказувало на передумови виникнення суду присяжних у тогочасній правовій системі.

Однією з ключових особливостей судової системи Речі Посполитої була активна участь шляхти в судочинстві, зокрема, у земських засідали судді, що були обрані зі шляхетського середовища, а судові рішення ухвалювалися за участі представників місцевої громади [6]. Такий колегіальний характер розгляду справ певною мірою нагадував принцип участі присяжних.

У тогочасній судовій практиці широко застосовувався інститут «людей добрих» – поважних членів громади, які залучалися для підтвердження фактів, оцінки поведінки сторін і репутації обвинуваченого, а в окремих випадках використовувалися присяжні свідки, які під присягою підтверджували істинність показань [7, с. 168]. Такі форми залучення представників суспільних верств до судових процесів також наближало судочинство до ідеї народної участі.

Важливим елементом судового процесу була колективна присяга, де сторона спору могла підтвердити свою правоту разом із кількома поручителями із числа місцевої громади, які засвідчували не стільки сам факт, скільки добру славу та чесність особи [8, с. 39–40].

Цей інститут за своєю суттю близький до присяги присяжних, які ґрунтують свій вердикт на внутрішньому переконанні.

Широкого поширення стосовно залучення представників громади до судових установ набувають у містах, що користувалися магдебурзьким правом. Їхня діяльність є одним із найбільш яскравих прикладів народного елемента в судочинстві, близького до ідеї суду присяжних.

Попри наявність зазначених елементів, участь населення в судочинстві була обмеженою за становим принципом, де право брати участь у суді переважно мали шляхта та заможні міщани. Інші верстви населення майже були позбавлені можливості впливати на судовий процес, що суттєво відрізняє тогочасну систему від сучасного демократичного суду присяжних. Хоча ці інституції в сучасному розумінні не вважалися судом присяжних, вони сприяли формуванню традиції народної участі в правосудді та стали важливою ланкою в історичному розвитку правової системи України.

Активна участь громади в здійсненні правосуддя є характерною в період Козацько-гетьманської держави, що наближало судову систему до елементів народного суду, зокрема до інституту суду присяжних. Хоча класичного суду присяжних у сучасному розумінні в цей час не існувало, важливою рисою судочинства була участь представників козацької спільноти в розгляді справ. У багатьох випадках до суду залучалися «поважні люди», «товариші» або виборні представники громади, які висловлювали свою думку щодо вини обвинуваченого чи справедливості покарання. Незважаючи на відсутність інституційно оформленого суду присяжних у сучасному розумінні, судочинство містило низку таких характерних ознак, як участь непрофесійних представників громади у здійсненні правосуддя, гласність судового процесу, колегіальність ухвалення рішень, опора на громадську думку та репутацію обвинуваченого [9, с. 246].

Загалом, досвід судочинства Козацько-гетьманської держави мав вагомe значення для формування української правової традиції. Участь громади в суді стала проявом демократичних засад козацького устрою та передумовою розвитку інституту суду присяжних на українських землях у складі інших державних утворень.

Наступний етап еволюції суду присяжних відбувся в часи перебування українських земель у складі Російської та Австро-Угорської імперій. Саме в другій половині XIX століття суд присяжних набуває класичних, законодавчо закріплених форм і стає важливим елементом не тільки судової, а й загалом усієї правової системи.

На українських землях, що перебували в складі Російської імперії, запровадження інституції суду присяжних пов'язане з масштабною судовою реформою 1864 року, яка мала на меті модернізацію судової системи та її наближення до європейських стандартів правосуддя.

Суд присяжних поступово запроваджувався в губерніях Наддніпрянської України та діяв при окружних судах у складі професійних суддів і колегії з дванадцяти присяжних засідателів. Обиралися присяжні засідателі із числа місцевих мешканців чоловічої статі, які відповідали майновим, віковим та освітнім цензам, через що українці, особливо селяни, недостатньо були в ньому представлені [10, с. 30].

Основним повноваженням присяжних при розгляді кримінальних справ про вбивства, розбої, тяжкі тілесні ушкодження, а також окремих політичних злочинів

було визначення, чи доведена вина підсудного. Рішення ухвалювалося більшістю голосів та оформлювалося у вигляді вердикту, на підставі якого суддя виносив вирок і визначав міру покарання [11].

Суд присяжних став важливим фактором розвитку громадянської свідомості та сприяв підвищенню довіри до суду з боку суспільства. Розглядаючи значну кількість судових справ, присяжні виявляли незалежність і виносили виправдувальні вердикти, що викликало невдоволення імперської влади. Царський уряд наприкінці XIX століття почав обмежувати повноваження суду присяжних через вилучення з його юрисдикції політичних справ, посилення адміністративного контролю та змінення правил відбору присяжних, що в кінцевому результаті призвело до істотного зниження демократичного потенціалу інституту. Проте, незважаючи на соціальні та політичні обмеження, суд присяжних уперше запровадив реальні механізми участі населення в здійсненні правосуддя, і досвід його функціонування в цей період став історичною передумовою відновлення в незалежній Україні.

Інститут суду присяжних на українських землях, що перебували в складі Австрійської імперії, був упроваджений унаслідок судових реформ 1848–1849 років, які мали на меті демократизацію державного устрою та забезпечення прав і свобод громадян. Для українських земель це був перший досвід повноцінного функціонування суду присяжних у сучасному розумінні.

Остаточне правове оформлення суду присяжних як такого відбулося під час перебування українських земель у складі Австро-Угорської імперії з ухваленням Кримінально-процесуального кодексу 1873 року, який регламентував порядок формування колегій присяжних і процедуру розгляду кримінальних справ [12, с. 111].

Суд присяжних налічував 12 присяжних, які обиралися із числа місцевих громадян, та професійних суддів, що вели судовий процес. Присяжні вирішували питання факту – тобто визначали, чи винна особа у вчиненні злочину, тоді як судді визначали міру покарання на підставі вердикту присяжних. До компетенції суду присяжних належали справи про тяжкі кримінальні злочини, політичні злочини, а також злочини проти свободи слова та друку, що робило його важливим інструментом захисту громадянських прав [13].

До складу присяжних входили представники різних національностей, які проживали на західноукраїнських землях, проте на практиці українці були недостатньо представлені через майнові та освітні цензи. Окрім того, суд присяжних мав низку обмежень, зокрема, доступність до участі в ньому мали лише чоловіки з відповідним майновим та освітнім рівнем, також адміністративний тиск і національні диспропорції впливали на склад присяжних та результати розгляду справ.

Попри такі обмеження та недоліки суду присяжних в Австро-Угорській імперії, він був повноцінним і законодавчо оформленою інституцією народної участі в правосудді. Його діяльність сприяла розвитку правової культури, захисту громадянських свобод і формуванню традицій демократичного судочинства. Особливо важливими були політичні процеси, у яких присяжні нерідко виправдовували обвинувачених українських діячів, журналістів і громадських активістів, що сприяло поширенню ідей правової держави та захисту національних інтересів. Цей історичний досвід має вагомe значення у формуванні громадянської свідомості та розумінні сучасних процесів розвитку суду присяжних у правовій системі України.

Унаслідок захоплення більшовиками влади в Російській імперії та розпаду Австро-Угорської імперії на окремі держави інститут суду присяжних зазнав істотних змін, що призвело на українських землях до його трансформації або повної ліквідації. Зокрема, в період радянської влади на території України інститут присяжних був ліквідований, а правосуддя здійснювалося професійними суддями та народними засідателями, що значною мірою обмежувало реальну участь громадян у судочинстві.

У сучасній правовій системі української держави суд присяжних є важливим інститутом, що забезпечує безпосередню участь громадян у здійсненні правосуддя. Його функціонування сприяє підвищенню довіри суспільства до судової влади, реалізації принципів гласності та змагальності та справедливості судового розгляду. На відміну від класичної англосаксонської моделі, український суд присяжних має змішаний характер. Відповідно до чинного законодавства, суд присяжних діє в складі двох професійних суддів та трьох присяжних. Вони спільно з професійними суддями досліджують докази, беруть участь у розгляді справи, судових дебатах й ухвалюють судові рішення [14].

Сфера застосування суду присяжних в Україні є обмеженою. Він розглядає кримінальні справи щодо особливо тяжких злочинів, за які передбачене довічне позбавлення волі й лише за клопотання обвинуваченого. Такий підхід свідчить про обережне впровадження цього інституту з урахуванням історичного досвіду та правових традицій.

Історичний досвід суду присяжних показує, що ефективність цієї інституції безпосередньо залежить від реальної самостійності присяжних, їх правової культури та довіри суспільства до судової системи. Саме модель суду присяжних XIX століття, попри недоліки, забезпечувала широку участь громадян у здійсненні правосуддя та сприяла формуванню правової свідомості суспільства.

Сучасна українська модель, зберігаючи ідею народної участі, водночас значною мірою обмежує роль присяжних, що знижує їх вплив на остаточне рішення суду. Це свідчить про необхідність переосмислити історичний досвід та його адаптацію до сучасних умов з подальшим розширенням його компетенції, підвищення ролі присяжних в ухваленні рішень, удосконалення механізмів їх відбору та забезпечення належного рівня правової підготовки.

Висновки. Генеза суду присяжних у правовій системі України свідчить про складний та багатоступеневий процес становлення цієї інституції, яка формувалася під впливом історичних, політико-правових та соціальних чинників. Витоки суду присяжних на українських землях пов'язані з історико-правовими традиціями, а також із судовими реформами XIX століття, що заклали основи участі народу в здійсненні правосуддя.

У подальшому, через зміну державних формацій та правових систем, розвиток інституту суду присяжних зазнав суттєвих трансформацій, зокрема в радянський період відбулося фактичне згорання ідеї народної участі в судочинстві, що негативно вплинуло на безперервність правової традиції суду присяжних в Україні.

З відновленням незалежності української держави відбулося поступове відродження зазначеної інституції як важливого елемента демократичної та правової держави. Водночас чинна модель суду присяжних потребує подальшого вдосконалення, зокрема щодо розширення його повноважень, оптимізації процедур та підвищення правової культури учасників процесу.

Загалом, перспектива подальшого дослідження генези суду присяжних у правовій системі України полягає в поглибленому та міждисциплінарному аналізі історичних, правових і соціальних чинників формування зазначеної інституції. Доцільним є комплексне вивчення еволюції суду присяжних на українських землях у різних історичних періодах з метою визначення оптимальної моделі для України з урахуванням її правових традицій.

Список використаних джерел

1. Стецюк Б. Р. Функціонування судового процесу в Київській Русі. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: *Юридичні науки*. 2015. № 824. С. 405–411. URL: <https://ena.lpnu.ua/items/cf482154-3e6b-4996-b0aa-0136a37e500c>
2. Судова влада в Україні: історичні витоки, закономірності, особливості розвитку / за ред. І. Б. Усенка. Київ: Наукова думка, 2014. 502 с.
3. Попелюшко В. О. Люди, видоки, мужі, послухи у древньому судовому процесі України. *Часопис Національного університету «Острозька академія»*. Серія «Право». 2020. № 1(21). URL: <http://lj.oa.edu.ua/articles/2020/n1/20pvospu.pdf>
4. Стецюк Б. Р. Особливості процесуального права Великого князівства Литовського на українських землях (друга половина XIV – друга половина XVI століть). *Право і безпека*. 2012. Вип. 3 (45). С. 74–78. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pib_2012_3_17
5. Бойко І. Й., Ковальчук І. В., Заяць О. В. Місце і роль копного судочинства у формуванні засад доброчесності та доступу до правосуддя в Україні (XIV–XVIII ст.). *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. 2025. Вип. 2. С. 25–31. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.02.1>
6. Старченко Н. П. Про ефективність судочинства на Волині (на прикладі роботи Луцького гродського суду 1598 і 1600 рр.). *Український історичний журнал*. 2011. № 5. С. 4–27. URL: http://resource.history.org.ua/publ/journal_2011_5_4
7. Ковальова С. Г. Судострій і судочинство на Українських землях Великого князівства Литовського: монографія. Миколаїв: Вид-во МДГУ ім. Петра Могили, 2008. 199 с.
8. Нестерцова-Собакарь О. Учасники процесу та докази у цивільному судочинстві Гетьманщини. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2021. № 2. С. 36–41. DOI: <https://doi.org/10.31733/2078-3566-2021-2-36-41>
9. Віслобоков К. А. Судова влада в Гетьманщині. *Судова влада в Україні: історичні витоки, закономірності, особливості розвитку* / за ред. І. Б. Усенка. Київ: Наук. думка, 2014. С. 149–178.
10. Єрмолаєв В. Суд присяжних в Україні: історико-правові аспекти (до 150-річчя судової реформи 1864 р.). *Вісник Національної академії правових наук України*. 2014. № 2 (77). С. 27–41. URL: https://visnyk.kh.ua/web/uploads/pdf/ilovepdf_com-27-41.pdf
11. Кульчицький В., Сидорчук О. Суд присяжних і наукова думка про нього в Україні після судової реформи 1864 р. *Право України*. 2003. № 6. С. 125–128.

12. Городницька Л. Кримінальне судочинство на Буковині (1774–1918 рр.). *Право України*. 1999. № 12. С. 109–111.
13. Кондратюк О. В. Організація судових органів у Галичині за австрійською конституцією 1867 р. *Вісник Львівського інституту внутрішніх справ*. 2004. № 1. С. 310–318.
14. Грубінко А. В., Ярчук Н. М. Проблеми і перспективи запровадження суду присяжних у системі судочинства України: зарубіжний досвід та вітчизняна практика. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2014. № 1. С. 11–15. URL: http://lsej.org.ua/1_2014/4.pdf

References

1. Stetsiuk, B.R. (2015). Funktsionuvannya sudovoho protsesu v Kyivskii Rusi [The functioning of the judicial process in Kievan Rus]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu «Lvivska politehnika»*. Seriya: Yurydychni nauky, 824, 405–411. Retrieved from <https://ena.lpnu.ua/items/cf482154-3e6b-4996-b0aa-0136a37e500c> [in Ukrainian].
2. Sudova vlada v Ukraini: istorychni vytoky, zakonomirnosti, osoblyvosti rozvytku [Judicial power in Ukraine: historical origins, patterns, features of development] / za red. I. B. Usenka (2014). Kyiv : Naukova dumka [in Ukrainian].
3. Popeliushko, V.O. (2020). Liudy, vydoky, muzhi, posluchy u drevnomu sudovomu protsesi Ukrainy [People, views, husbands, obedience in the ancient judicial process of Ukraine]. *Chasopys Natsionalnoho universytetu «Ostrozka akademii»*. Seriya "Pravo", 1(21). Retrieved from <http://lj.oa.edu.ua/articles/2020/n1/20pvospu.pdf>. [in Ukrainian].
4. Stetsiuk, B.R. (2012). Osoblyvosti protsesualnoho prava Velykoho kniazivstva Lytovskoho na ukrainskykh zemliakh (druga polovyna XIV – druga polovyna XVI stolit) [Peculiarities of the procedural law of the Grand Duchy of Lithuania in Ukrainian lands (second half of the 14th – second half of the 16th centuries)]. *Pravo i bezpeka*, 3 (45), 74–78. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pib_2012_3_17 [in Ukrainian].
5. Boiko, I.Y., Kovalchuk, I.V., Zaiats, O.V. (2025). Mistse i rol kopnoho sudochynstva u formuvanni zasad dobrochesnosti ta dostupu do pravosuddia v Ukraini (XIV–XVIII st.) [The place and role of the common judiciary in the formation of the principles of integrity and access to justice in Ukraine (14th–18th centuries)]. *Elektronne naukove vydannia "Analitichno-porivnialne pravoznavstvo"*, 2, 25–31. <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.02.1> [in Ukrainian].
6. Starchenko, N.P. (2011). Pro efektyvnist sudochynstva na Volyni (na prykladi roboty Lutskoho grodskoho sudu 1598 i 1600 rr.) [On the efficiency of judicial proceedings in Volyn (using the example of the work of the Lutsk Grodno Court in 1598 and 1600)]. *Ukrainskyi istorychnyi zhurnal*, 5, 4–27. Retrieved from http://resource.history.org.ua/publ/journal_2011_5_4 [in Ukrainian].
7. Kovalova, S.H. (2008). Sudoustrii i sudochynstvo na Ukrainskykh zemliakh Velykoho kniazivstva Lytovskoho [Judicial system and legal proceedings in the Ukrainian lands of the Grand Duchy of Lithuania] : monohrafiia. Mykolaiv : Vyd-vo MDHU im. Petra Mohyly [in Ukrainian].
8. Nestertsova-Sobakar, O. (2021). Uchasnyky protsesu ta dokazy u tsyvilnomu sudochynstvi Hetmanshchyny [Participants in the process and evidence in civil proceedings of the Hetmanate]. *Naukovyi visnyk Dniprovskoho derzhavnogo universytetu vnutrishnikh sprav*, 2, 36–41. <https://doi.org/10.31733/2078-3566-2021-2-36-41> [in Ukrainian].
9. Vislobokov, K.A. (2014). Sudova vlada v Hetmanshchyni [Judicial power in the Hetmanate]. *Sudova vlada v Ukraini: istorychni vytoky, zakonomirnosti, osoblyvosti rozvytku* / za red. I. B. Usenka. Kyiv : Nauk. dumka, 149–178 [in Ukrainian].
10. Ieromolaiev, V. (2014). Sud prysiazhnykh v Ukraini: istoryko-pravovi aspekty (do 150-richchia sudovoi reformy 1864 r.) [Jury trial in Ukraine: historical and legal aspects (to the 150th anniversary of the judicial reform of 1864)]. *Visnyk Natsionalnoi akademii pravovykh nauk Ukrainy*, 2 (77), 27–41. Retrieved from https://visnyk.kh.ua/web/uploads/pdf/ilovepdf_com-27-41.pdf [in Ukrainian].
11. Kulchytskyi, V., Sydorchuk, O. (2003). Sud prysiazhnykh i naukova dumka pro noho v Ukraini pislia sudovoi reformy 1864 r. [Jury trial and scientific opinion about it in Ukraine after the judicial reform of 1864]. *Pravo Ukrainy*, 6, 125–128 [in Ukrainian].
12. Horodnytska, L. (1999). Kryminalne sudochynstvo na Bukovyni (1774–1918 rr.) [Criminal justice in Bukovina (1774–1918)]. *Pravo Ukrainy*, 12, 109–111 [in Ukrainian].
13. Kondratiuk, O.V. (2004). Orhanizatsiia sudovykh orhaniv u Halychyni za avstriiskoiu konstytutsiieiu 1867 r. [Organization of judicial bodies in Galicia under the Austrian constitution of 1867]. *Visnyk Lvivskoho instytutu vnutrishnikh sprav*, 1, 310–318 [in Ukrainian].
14. Hrubinko, A.V., Yarchuk, N.M. (2014). Problemy i perspektyvy zaprovadzhennia sudu prysiazhnykh u systemi sudochynstva Ukrainy: zarubizhnyi dosvid ta vitchyzniiana praktyka [Problems and prospects of introducing jury trials in the judicial system of Ukraine: foreign experience and domestic practice]. *Yurydychni naukovyi elektronnyi zhurnal*, 1, 11–15. Retrieved from http://lsej.org.ua/1_2014/4.pdf [in Ukrainian].

Stetsyuk Bogdan,

Doctor of Law, Professor,
Rector

(Ukrainian State Flight Academy, Kropyvnytskyi)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2273-637X>

THE GENESIS OF THE JURY TRIAL IN THE LEGAL SYSTEM OF UKRAINE

The article examines the genesis of jury trial in the legal system of Ukraine through the prism of the historical development and evolution of legal institutions. Positive and negative aspects of the development of the jury trial institution at different historical stages have been identified and the possibilities of using historical experience to reform the modern judicial system have been identified.

The origins of the institute of jury trial in Ukrainian lands are studied, starting from customary law and judicial practices of the era of Ancient Rus, the Lithuanian-Ruthenian state and the Polish-Lithuanian Commonwealth.

The development of the jury trial in the Cossack Hetmanate is analyzed, in particular the role of the Cossack elders and collegial bodies in making judicial decisions.

The functioning of the institution of jury trial in the Ukrainian lands as part of the Russian and Austro-Hungarian empires is investigated, its role in the criminal process and social restrictions are determined.

The current state of the jury trial in Ukraine is assessed, compared with historical traditions and international standards of justice.

The article emphasizes that the modern model of jury trial in Ukraine is based on historical experience, but needs improvement. An analysis of the historical development of the institution allows us to identify such positive practices as popular participation in resolving criminal cases, as well as problems associated with limited access to participation and administrative influence.

It is noted that the study of the history of jury trials in Ukraine has both theoretical and practical significance. On the one hand, it deepens the understanding of the evolution of the legal system and traditions of folk justice, and on the other hand, it makes it possible to use historical experience to increase the efficiency, transparency, and legitimacy of modern justice.

Key words: *jury trial, genesis, legal system of Ukraine, history of law, popular participation in justice, democratic principles.*

Дата першого надходження статті до видання: 01.12.2025

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 23.12.2025

Дата публікації (оприлюднення) статті: 31.12.2025